

Om vijf uur in de morgen word ik wakker door het woeste klapperen van de tentluifel. In de nacht is een harde wind opgestoken, die de voor-scheerlijn losgerukt heeft. Ondanks die storm is het een schone ochtend: geen wolk te zien en de warme julizon schijnt al op het oranje tentdoek.

De bewoners van de witte boerderij, die ons gisteren toestonden op hun erf te kamperen, zijn nog in diepe rust. De bruine Jersey-koeien grazen vlak bij de tent en blijken vroeg in de morgen onze keukenspullen door elkaar geschopt te hebben. Terwijl we ons aankleden, wassen en scheren, horen we de stemmen van groenling, vink, pimpelmees, huismus, asgrauwe vliegenvanger, veldleeuwerik en boerenzwaluw.

Na het ontbijt met rugbrød (Deens roggebrood) slaan we voor alle zekerheid de tentpennen nog wat dieper de harde grond in, pakken de kijker en gaan op pad. De eerste verrassende waarneming hier in de omgeving van Tønder, even over de grens van Sleeswijk-Holstein en Zuid-Jutland, wacht ons bij een hereboerderij, waar we in de hoge iepen de wielewaal horen. Deze fraaie vogel is in Denemarken betrekkelijk schaars en heeft er de noordgrens van zijn verspreidingsgebied. Onze wandeling levert overigens weinig bijzonders op. In Tved, een gehucht bij Tønder, ontmoeten we een jonge tapuit op een prikkeldraadheining en in een steile kooleemwand blijkt een oeverzwaluwvestiging te zijn. Een overvliegende ooievaar is het sluitstuk, als we al weer op de terugweg zijn.

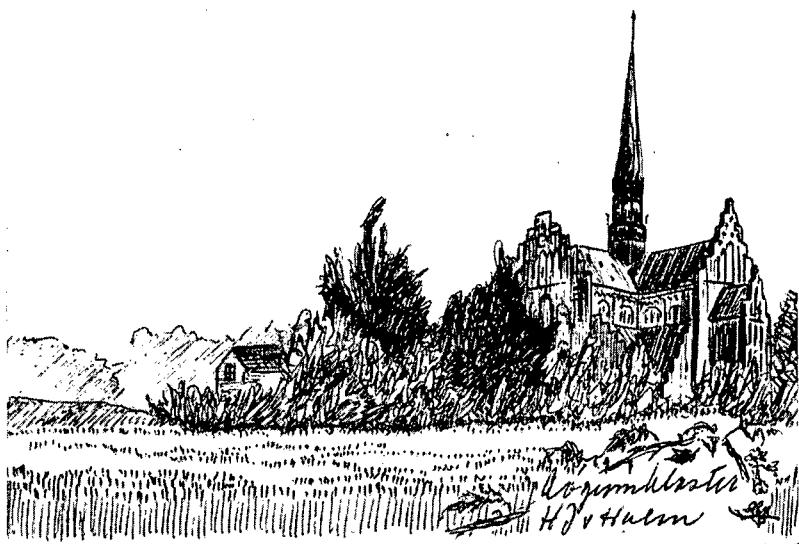
We hebben vergeten de tentdeuren te sluiten en dat moeten we nu bezuren. Horden steekvliegen maken de tent onbewoonbaar. Terwijl we buiten op de primus ons middagmaal klaarmaken, komt de boer met een fles moutbier en een paar glazen op bezoek. We drinken op zijn gezondheid. Vriendelijke mensen, die Denen. Nog niet zo bedorven door het toerisme als in andere Europese landen.

Onze boer is het type van de bejaarde Zuidjutlander. Op zijn kale hoofd draagt hij een oude zeemanspet en tussen zijn verweerde kiezen steekt een afgeknabbeld kort pijpje. Hij praat onafgebroken over de eerste wereldoorlog, die hij als soldaat meegemaakt heeft, en over de ganzenjacht, die men vroeger bij Møgeltønder bedreef.

De middag brengen we door op het „ringridersfest” in Tønder. Ringsteken doen de Denen precies eender als bij ons de Zeeuwen. De held van de middag is een potsierlijke schoenmaker, die nooit eerder op een paard heeft gezeten en na enige uren ploeteren toch een ring veroverd.

Ons doel voor de volgende dag is in de eerste plaats Løgumkloster met zijn oude abdijkerk. Op weg daarheen passeren we het Draved Skov, een z.g. fredskov, een bos dat onder bescherming van de overheid staat. Het is een fraai oud bos, niet overweldigend groot, maar met een uitgebreide avifauna. Terwijl we de rijweg houden, horen we er bosrietzanger, tjiftjaf, vink, grauwe- en geelgors, paapje, fitis, winterkoning en tuinfluiter. Ook een grauwe klauwier laat zich voor enkele ogenblikken bewonderen.

De weg van het Draved Skov naar Løgumkloster biedt knautia, margriet, rolklaver en kale jonker. Løgumkloster, vanaf die weg gezien, biedt een romantische aanblik. Achter de golvende korenvelden rijzen hoge bomen

De abdijkerk van Løgumkloster

op, waarboven uit de hoge daken en de toren van de abdijkerk zich verheffen. Løgumkloster is een rustig stadje, waar de abdij de enige attractie voor de toeristen vormt. Groenling, spreeuw, huismus, merel en kauwtje blijken in de onmiddellijke omgeving van de kerk hun domicilie te hebben. De kloostertuin wordt beschaduwd door oude essen, linden en paardekastanjes en ik noteerde er akelei, muurleeuwenbekje, stinkende gouwe, longenkruid, lelietje van dalen, bosbraam, robertskruid, bosandoorn, mannetjesvaren, kruipende boterbloem en framboos.

Met de bouw van de abdij begon men in 1173, terwijl deze tegen het einde van de dertiende eeuw beëindigd werd. Het oudste gedeelte is romaans, het jongste gotisch, daartussen vindt men een overgangsstijl. De ramen zijn bijzonder mooi, terwijl ook het altaar en de gebeeldhouwde kansel de moeite van het bekijken waard zijn.

De Vognshøj tussen Løgumskloster en Skaerbaek is een hoge keileemheuvel. Er loopt een weg overheen, waarlangs blaas- en nachtsilene, spurrie, wilde thijm, knautia, zandblauwtje en wond-, rol- en rode klaver. Een grote oeverwaluwkolonie is er in een steile afgraving en sintjansvlinders beveliegen er de klaverbloemen. Hier op de Vognshøj zien we de eerste bonte kraaien, die in Scandinavië onze zwarte vervangt. Ringmus en paapje behoren er tot de vogelwereld en verscheidene malen zien we ze op prikkeldraadafrasteringen zitten.

Het waddeneiland Rømø is bereikbaar via de 9,8 kilometer lange Rømdam. Links en rechts van die dam strekken wijde slikken zich uit, vol zeekraal en vogels. Tureluur, scholekster, visdiefje, zilvermeeuw, kapmeeuw en bergeend voedselen er, terwijl op de hogere delen veel kluten broeden. Op verscheidene plaatsen liggen langs de dijk grote stapels denetakken, die gebruikt worden voor de bouw van strekdammen om de

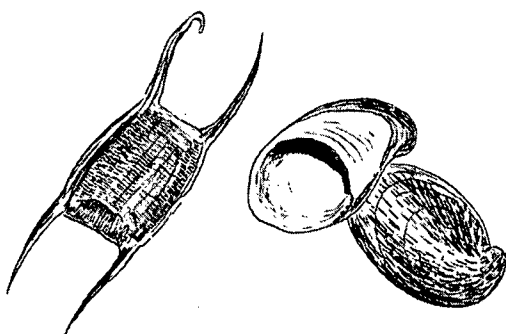
aanslibbing te bevorderen. Aan het eind van de dam gaat de begroeiing van zeeweegbree, rolklaver, engels gras, vogelwikke, hoorn- en paardelbloem, rode klaver, speerdistel en duizendblad langzaam over in een vegetatie van hazepootjes, zandzegge en kattedoorn. Daar zien we ook weer onze onafscheidelijke grauwe gors, die dikke grijsbruine vogel die onze weg reeds vanaf Oost-Friesland begeleidt met zijn rinkelend liedje, meestal geproduceerd vanaf een telefoondraad.

Rømø wekt herinneringen aan Terschelling. Het eiland is maar vier kilometer breed en ongeveer vijftien lang. Er wonen slechts zevenhonderd mensen; in de zomermaanden komen daar nog vele honderden toeristen bij. Het toeristenleven is geconcentreerd rond het badhotel van Lakolk aan de Noordzee, aan het eind van de weg, die in het verlengde van de Rømødam ligt. In de lengte van het eiland loopt aan de wadzijde een lange weg, waaraan de andere dorpen liggen: Juvre, Toftum, Bolilmark, Tvismark, Kongsmark, Kirkeby, Mølby, Sønderby en Havneby. De bevolking is Fries, evenals op het Duitse waddeneiland Sild. Zij spreekt een soort Fries, wel niet direct identiek aan het Nederlandse Fries, maar toch duidelijk herkenbaar.

We slaan onze tent op in Lakolk. De teltplads ligt in een langgerekte del in de zeeduinen. Zandzegge en driekleurig viooltje vormen er het hoofdbestanddeel van de vegetatie. Kuifleeuweriken behoren tot de dagelijkse gasten. Via een lange duinenrij kun je direct uit de tent op het strand komen. Dat strand is bij Lakolk echter wel een halve kilometer breed. Tegen de voet van de duinen is het begroeid en vormen zich kleine paraboolduintjes. De begroeiing van dat groene strand bestaat uit melkkruid (*Glaux maritima*), hertshoornweegbree (*Plantago coronopus*) en biestarwegras. Op een morgen, om een uur of zes, zag ik er een grote kudde schapen, die bij de komst van de eerste badgasten naar het noorden verdwenen, naar het Juvresande.

In de vloedlijn vinden we alles, wat we van onze eigen stranden kennen: ruwe, witte en Amerikaanse boom mossels, stevige, grote en halfgeknotte strandschelpen, gewone en geknotte gapers, kokkels, strandkrabben, zeekat-schilden, mossels, tepelhorntjes, tere platschelpen en nonnetjes. Maar daar tussendoor zijn er vele verrassingen. Noordkrompen worden op de camping algemeen als asbak gebruikt, wel een bewijs voor hun talrijkheid. Grote wulken en hun eiernesten (zo groot als een kinderhoofd!) en bijzonder veel trapgeveltjes en wenteltrapjes zijn kenmerkend voor het Rømø-strand. Naast de gewone alikruik is er de stompe. Fossielen zijn er ook geen rariteiten: pelikaansvoetjes, penhorentjes en fuikhoorns spoelen regelmatig aan. Eén morgen strandjuten levert ons veel levende heremietkreeften, vier levende muiltjes, een ontelbaar aantal levende goudkammetjes, massa's dode strandkrabben, een skelet van een zeeboontje, een dode geep en hele bossen zeesla, rood horentjeswier, Iers mos en blaas- en purperwier op.

De duinen landinwaarts achter de camping zijn slechts lage bulten. Nog vrijwel onaangeroerd en met een hoog waterpeil, wat wel verrassingen op botanisch gebied inhoudt. In de vele duinplasjes vinden we gewoonlijk vlottende waterweegbree en stijve waterranonkel. Duinroos is er heel gewoon, plaatselijk komt er parnassia in groot aantal voor. Rijsbes, die bij ons zeldzaam is en ook op onze Waddeneilanden voorkomt, is op Rømø vrij gewoon. Verder treffen we er kraaiheide, zandblauwtje, vierzadige

H. J. n. Habm.

Links: Eischaal van de gladde rog
Rechts: Muiltjes

wikke, stekelbrem, tormentil, moerasrolklaver, dophei, geel walstro, moeraswalstro, egelboterbloem, wateraardbei, brunel, kleine ratelaar, veenpluis en zelfs de in Nederland zo zeldzame Rostkov's ogentroost aan.

Op het Havsande langs de zuidrand van het eiland kan men genieten van een wijds uitzicht: een kilometers breed strand, waarachter de zilveren zee en nog verder het vasteland van Jutland en de knobbelige duinenrij van Sild. Strand- en bontbekpleviertjes en veel scholeksters fourageren er in de vloedlijn, waar we de lege eierschalen van *Raja montagui*, de gladde rog, bij massa's vinden en de gave kleppen van noordkrompen in aantal niet onderdoen voor die van tafelmesheften en zwaardscheden. Op de strandduintjes groeien lamsoor, zeeraket, zeepostelein, zilte schijnscurrie, de zelfde planten dus die we in de Sluftervallei op Texel gewoonlijk tegenkomen.

In de oudere zeeduinen is de vegetatie helemaal niet zoutminnend. We treffen er struik- en dopheide, grote en kleine ratelaar, kraaiheide, witte en Rostkov's ogentroost, grasklokje en wilgenroosje, koekoeksbloem en schermhavikskruid aan. Af en toe passeren zilvermeeuwen, kapmeeuwen, grote sterns en dwergsterns.

Havneby ligt vlak bij het Havsande. Twee kanonnen, die dienst deden in de zeeslag tussen de Denen en de Zweden in het Listerdyb (1644), staan er nog steeds, de lopen dreigend in de richting van de zee gericht.

Het Juvresande in het noorden is niet ongelijk de Terschellinger Bosplaat. Zelfs de oefeningen der straaljagers ontbreken er niet. Op een zondagmiddag, als er geen schietoefeningen gehouden worden, brengen we een bezoek aan deze ruim drie kilometer brede plaat. Tussen het kweldergras groeit er veel strandduizendguldenkruid (*Erythraea littoralis*). Noordse, grote en dwergsterns maken luid alarmerend schijnaanvallen op de indringers. Er zijn enkele grote kolonies. Enige stormmeeuwen broeden er ook

Zaterdag 16 december 1961

Buitengewone vergadering ter gelegenheid van het zestigjarig bestaan van de K.N.N.V.

De eerste inleider Dr. C. J. Briejèr, directeur van de plantenziektenkundige dienst te Wageningen.

„Met zeer veel en zeer grote nadruk wijs ik er op, dat het instandhouden van natuurgebieden niet beschouwd moet worden als een soort hobby van wereldvreemde mensen”.

Drs. B. M. Hoeks, wetenschappelijk hoofdambtenaar bij het Rijksinstituut voor zuivering van afvalwater te Voorburg.

„Wanneer wij vandaag de problemen van de waterverontreiniging in ons land onder de loep nemen, dan gaat het om één van de grondslagen van ons bestaan.”

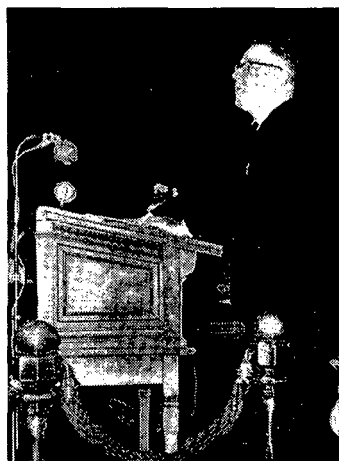

Tijdens het openingswoord van de algemeen voorzitter in het Koninklijk Instituut voor de tropen te Amsterdam.

„Ik open deze bijeenkomst met het uitspreken van de dringende wens, dat bij een volgend jubileum van onze K.N.N.V. de natuur in ons land nog geen historie geworden moge zijn.”

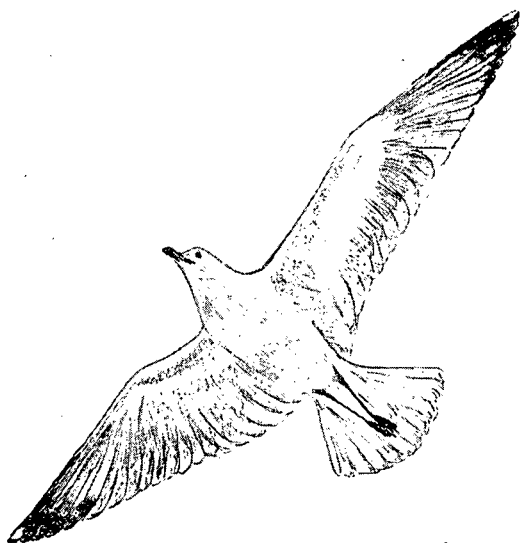
Dr. J. J. Barkman, hoofd van het Biologisch Station te Wijster.

„Industrie houdt geen rekening met wetten van levende natuur”.

Discussie onder leiding van de gespreksvoorzitter Dr. C. van Rijsinge te Bennekom.

Foto's: Jac. B. Rieder.

Stormmeeuw

en deze vooral zijn bijzonder brutaal in hun airraids. Zeehonden zie ik op het Juvresande niet, maar deze zelfde dag zag een Deen van Lakolk er 's morgens vroeg zeker tien. Wulken, noordkrompen, witte en ruwe boormossels zijn er uitzonderlijk algemeen, terwijl tussen het kweldergras hele bossen „hoornbladwier” (*Flustra foliacea*) hangen, aangespoeld tijdens stormvloed. Veel bontbekjes zien we en troepjes tureluren voedselen er in de strandplasjes en prielen. Enkele groenpootruiters en een paar watersnippen stoten we uit een van die kreekjes op, de eerste trekkers naar zuidelijker gebieden. Ver weg over het Juvredyb zien we de eilandjes Koresand en Mandø en de Jutlandse kust. We moeten nodig verder. We zijn al een week op Rømø. Ribe lokt en Esbjerg. Er is nog zo veel te genieten en zo veel te ontdekken. En daarover vertel ik de volgende keer.

Waarnemingen waarover men zich verheugt . . .

Ijdele mus.

Reeds vanaf april tot nu toe (7 december 1961) zit een mannetjes-mus op een kamperfoelitak op enkele centimeters van mijn venster. Hij ziet daarin blijkbaar een soortgenoot en pikt, met korte tussenpozen, tegen zijn spiegelbeeld en wel zo hardnekkig, dat het glas met een hoornlaagje van de snavel is bedekt. Ik neem aan dat deze Narcissus in vogelgedaante ongehuwd is gebleven, want het gehele broedseizoen was hij op zijn post. Inmiddels hoopt zich de guano onder mijn venster op. Ik heb zo iets wel eens gezien bij een pauw, die een aanval deed op de verchroomde wielloppen van een auto, waarin hij zichzelf weerspiegeld zag. Doch het uithoudingsvermogen van deze mus is toch wel zeer curieus.

A. C. Meyling.